

Arxiu Històric de l'Hospitalet.
C/Joan Pallarès s/n.
08901- L'Hospitalet.

Persona entrevistada: **Conxita Oller i Valls**
Data: 8-Juny-2007
Projecte: **Fàbrica Albert Germans**
Entrevistadora: Cristina Propios.
Duració: 45 minuts.
Signatura: Ot13

CARA A:

Un altre cop aprofitarem el testimoni de la senyora Conxita Oller que ens parlarà de la fàbrica Albert Germans.

A la fàbrica d'Albert Germans encara hi ha noies que havien treballat fins a última hora, eh? Jo conec una, eh?

Sí?

Sí, a aquestes cases d'aquí a baix del carrer, aquesta noia ha treballat fins que ha tancat quasi bé.

Com es diu?

Roser, Roser Calvet, si un dia t'interessés. Jo sóc de quan jo treballava, abans, m'entens?

Quan va començar vostè a treballar?

Jo vaig entrar a treballar... l'any que vaig començar no sé però tenia... tenia 17 anys quan vaig entrar a treballar. Si vaig néixer a l'any 24... quan devia ser? Quin any devia ser?

24 i 10, 34...

Acabada la guerra?

Al 40...

Quan se'n va acabar, que era el 39 jo en tenia 15. 15, 16, 17, 18... 42... Vaig començar a treballar al 41- 42 a l'Albert Germans i vaig durar 13 anys.

I com va entrar, qui la va recomanar?

El senyor Rahola, un senyor que vivia aquí a la Rambla, que ell estava al despatx i per una senyora que coneixíem em van fer presentar allà i "bueno", sí, sí, em van agafar de seguida.

Perquè era algú amic de la família?

No, era amic d'uns senyors que jo conec.

Era amic d'uns senyors...

Sí, i van dir si entraria la Conxita i va dir: "Que vingui!" I sí, sí, em van preguntar com em deia... en fi, i em van dir que em posés el "delantalet", les estisores i "ala" a treballar. Sí, sí, vaig entrar i estava al plegat. El plegat és on feien les cintes, feien cinta de tirants, de "sostens", treballaven amb goma, després feien... super fina, allò de... feien cordons com de sabates... Hi havia el plegat, hi havia el preparat, hi havia on feien les canilles que era "el preparado", que deien les canilles perquè així... Les canilles per les llançadores, posàvem el fil i a un "puesto" fèiem les canilles, i eren unes llançadores tan petites... A la cinta on estaven les llançadores hi anaven... 36 llançadores jo portava, 36 cintes, eh? Tot allò anava

a l'hora, eh? Quan s'acabava una havíem de parar i canviar la cinta, el fil, quan es trencava anàvem al costat i llavors posàvem un altre i es posava al mig de la peça, es trencava tota la peça sencera i si anaves a preu fet amb allò perdies temps perquè l'havies d'apretar de nou, m'entens?

I a preu fet vol dir...?

Que contra més feies més guanyaves!

No anava per hores?

Hi havia temporades, hi havia temporades que treballaves de les 8 fins a les 12, i llavors entràvem a les 2 fins a les 7.

Però que no li pagaven per hores sinó que pagaven per feina feta?

Pagaven per lo que es treballava, perquè tinguéssim més interès ens ho van posar com a preu fet, llavors a preu fet com més feies més guanyaves, i mira, treballaves, plegaves i ja estaves. Vaig entrar d'aprenenteta, tenia d'escombrar..."Bueno", vaig entrar i vaig anar al plegat jo, i un dia em va veure l'encarregat que era un senyor que es deia Alberto Sacubini, que era italià, i em va dir: "Conxita... Et faria gràcia anar als telers?"

Feien peces per vendre, peces de cinta, saps que posen aquell... Allò, aquell paper per metres que hi ha, "pues" feien allò, ????

I aquell senyor em va dir si em faria gràcia ser teixidora i jo li vaig dir què havia de fer i em va dir: "Ja me preocupo jo". I cada dia em feien anar un parell d'hores amb una teixidora ja teixidora i veure què feia i m'ensenyava a canviar les coses, eh? I llavors mira, al cap d'un temps es va posar una noia malalta, una noia malalta que vivia aquí a la Rambla, la dona del Codina, i ella portava una cinta però fixa, sense elàstic, feia cinta super fina, cinta fixa i em va dir: "T'atreviries a portar el teler aquell de la que està malalta?" Dic: "Sí, sí". Jo dic: "Sí, sí". I el vaig portar, i mira ja em van deixar, feia més metres que ella! I em van deixar de teixidora ja! I vaig guanyar una mica més, ho feia bé, potser no feia tants metres com un altre però quan hi era al meu teler deien: "Mira, el té la Conxita aquest". No em passaven gaire, perquè jo era molt polida, m'agradaven els afegits bé quan es trencava algú, és clar, llavors si feies el dibuix bé, el posaves bé i això no es notava res. I es veu que deia la que repassava: "Quan té un teler la Conxita estem encantades de la vida". Perquè aquestes senyores estaven llavors al plegat i eren només repassadores.

Només repassaven la roba.

Repassaven la roba, 36. ??? que repassaven només, llavors hi havia l'aprest també, aprestaven i ho anaven a plegar i feien les peces i d'allà sortien, ja feien el teixit, feien l'aprest, el plegaven i sortia al carrer ja a la venda, m'entens? Ho fèiem tot allà.

Això de l'aprest com es feia? Expliqui-m'ho...

L'aprest "pues" mira, era un fons molt gran i hi havia un líquid i posaven allà les cintes aquestes i mira, feien allò que sortia com aprestat, sortia fort, ja sortia per l'altre cantó fet i llavors ja anava cap al plegat, m'entens? Llavors hi havien els ordidors, hi havia les noies que feien... com la peça tenia 30 fils i doncs elles havien de fer 36, llavors calculaven i jo venia i fèiem les peces per nosaltres per teixir. És molt bonic, eh?, el teixit de cinta! Costa més el teler de cinta que de roba.

I per què? Perquè és més petit?

És més petit i hi ha molta més feina, i porten uns ferrets a cada peça, porta dos ferrets, i al teixir una peça amb ferrets "plim-plam, plim-plam, plim, plam". Si hi ha una cosa ??? ja està acabat, però nosaltres no, perquè aquest no va bé, l'altre no va bé. És diferent.

I aquí n'hi havia uns de telers que van venir nous que en deien el Tex Novos, que van venir de fora i també vam tenir, que és aquest d'aquí. Encara guardo el paper d'allò, quan ho van portar. Aquesta sóc jo... (Veuen fotos).

Aquest és el nou, veus? "Telar anglès"... Aquest és nou, aquest és diferent, aquest porta ???? i aquests no. Aquest si feia "rato" que anaves sense fil..., només hi havia un metre o dos però llavors t'ho treien, t'ho descomptaven del que guanyaves. Has d'estar molt al "tanto", m'entens? Sí, sí.

No, no, és molt bonic... (Ensenya fotos...)

Muntava jo els telers, eh? Els muntava jo, vaig ser encarregada jo d'aquí, vaig ser encarregada, jo ensenyava a les nenes i quan muntaven un teler... Perquè llavors ens portaven una mostra i ja estava el dibuix i llavors tu havies d'anar passant el fil dels colors que venien, el de davant, el de darrera, quan teixíem quedava el dibuix que tu feies.

Jo no sé res de tot això, com feien? Per fer el dibuix vostè tenia que fer...? Expliqui-ho una mica.

El dibuix era un cabdell amb fil, un cabdell, el posaven al darrera i aquí passàvem unes anelles i baixava abaix. Llavors un altre estirava, tot eren fils. Mira, aquí estic passant fils jo. (Ensenya foto).

Mira veus? Passava aquest fil amb aquella nena, jo tenia un dibuix al davant i anava... no sé, uns "topos", cada "topo" era un color, com fas un teixit de quadres. Llavors jo posava amb... Eren com unes tintes i ho posàvem allà dintre... Tot ho guardo, eh? I llavors aquesta nena quan ja estaven posats aquí anava al darrera, llavors ella em donava els fils, jo els passava per unes anelletes, eren prims amb un foradet i jo per allà passava el fil i ho posava en un "puesto" que el dèiem el "mas", quan estava aquí llavors ho posàvem amb una altra anella al davant i estiràvem i ja sortia amb el color, posàvem una goma a la banda de darrera perquè era elàstic i ja a teixir, ja el podies teixir. Però amb això passaves poder tres setmanes o més, eh?, muntant un teler, amb tanta peça.

Muntant fins que...

Fins que estava tot ple, que estava tot a tope, tot el teixit era nou, llavors ja estava. Perquè això ho fèiem amb un fil... que lo de sota, la goma eren fils, anava el fil amb la goma, llavors havíem d'estirar, ho passàvem per uns corrons i sortia la feina per a baix. Llavors estava ja tot a punt, els ferrets posats, les canilles... Llavors ja venia el noi que posava el dibuix, unes peces que feien, una cosa que feien i llavors ja feia el teixit.

No, no, és molt bonic, jo vaig disfrutar molt teixint, m'agradava treballar, molt, molt, molt, m'agradava molt. Vaig anar a la Fira de Mostres jo, a Barcelona. Vam anar a exposar, i a la Fira vaig anar-hi jo.

Per explicar...

Per explicar i teixíem davant de la gent, hi havia el "jefe" allà i explicàvem, deia: "Bah, Conxita, engega el teler". I jo engegava el teler.

I això quin any?

Jo tenia la nena i tot... Tenia la nena i treballava, sí, sí, ja era gran, "bueno" gran, 25 o 26 anys, o 28, no sé. Era jove però vull dir, ja era a dins de la fàbrica i tot jo ja "llavorens".

Perquè quan va començar a treballar aquí...

A l'Albert Germans, era soltera.

Era soltera.

Sí. Tenia 17 o 18 anys quan vaig entrar a treballar.

Quan es va casar?

Em vaig casar al 22, amb el noi de davant, d'aquella casa, aquella masia. El vaig conèixer al Casino jo, eh? El vaig conèixer allà, no el veia mai allà perquè ell era de Barcelona, no el veia mai allà però em vaig enterar que era d'allà i mira. Davant mateix d'on treballava jo, quina cosa, eh? Com són les coses, eh?
A mi m'agradava molt ser teixidora, molt, molt, molt. Anàvem amb uniforme, amb bata.

Què era, una bata?

Una bata, sí.

I sabates especials o alguna cosa més?

No, no, anàvem amb sabatilles nosaltres i ja està, portàvem una bateta a sobre de la roba, si te la volies treure te la treies i et posaves la bata sola, i ja està.

Aquesta és del carrer Puig i Valls, eh? No és l'Albert Germans això, eh? Però és el mateix, fèiem lo mateix, era la mateixa casa que va plegar d'aquí i em van dir: "Conxita, vols venir? Vine". Perquè sabien que jo a l'Albert no volia... Una vegada quan va plegar l'encarregada d'aquí, encara a l'Albert Germans van dir: "I si anessin a buscar a l'Oller? Que ens vindria?" Perquè la retiraven i a la Conxita l'anaven a buscar perquè es que està molt bé. Em volien anar a buscar per anar a l'Albert Germans un altre cop.

Això vol dir que era bona.

Sí, sí, era bona teixidora segons diuen, jo per mi mateixa no però per lo que sento dir. L'amo era el senyor Albert, hi havia el senyor Pepe, hi havia el senyor Enric i la senyora Mercedes, eren tres germans, la germana no venia mai, però el senyor Pepe i el senyor Enric estaven sempre a la fàbrica.

I eren de l'Hospitalet?

No, eren d'Aranjuez. Aquesta fàbrica va venir d'Aranjuez i van venir tres o quatre encarregats d'allà a muntar la fàbrica aquí, i al costat d'aquí hi ha uns pisos que toca la fàbrica i aquests pisos els van posar ells mateixos pels treballadors, aquests que van venir de Madrid perquè vinguessin aquí. Agafar-los d'allà, perquè ells treballaven a la fàbrica que tenien allà, devien tenir una altra, crec que la van tancar, no sé, van venir d'Aranjuez, i aquí llavors van fer aquests pisos i aquí vivia la senyora... Com es deia? Una es deia... Uns noms molt "rars"... Una es deia Millana i l'altra no sé, eren castellans, eren de Madrid i van venir d'allà, i van fer aquests pisets aquí i així quan van muntar la fàbrica vivien allà. La fàbrica funcionava per ells, perquè van venir d'allà i ens manaven a nosaltres, sí, sí. Vaig estar molt bé aquí també. Encara veia la porta del carrer que em deien: "Conxita...! Bah, queda't, no marxis!" Jo el que vaig plorar, eh? Perquè estava molt bé amb les amigues i tot, eh?

Clar, perquè tenia allà...

Clar, les companyes de la feina, havia treballat tants anys i tot, i em vaig casar treballant allà i vaig estar molt bé jo allà.

Perquè l'horari que feia...

De les vuit a les dotze, i de les dues a les set de la tarda.

I vostè volia fer...

De sis a dues, la tarda la volia lliure.

Per estar amb...

A la feina amunt i avall, la nena anava al vespre, anava a col·legi... Jo tenia molta feina i treballava tot el dia! Arribava a casa i... Ja vaig treballar, ja! Molt he treballat!

I com era l'espai de la fàbrica?

L'Albert Germans bé. Hi havia vestidors per les noies, hi havia també menjador però no menjava ningú allà. No, perquè fèiem "turnos" i no menjava ningú. Hi havia un encarregat, a l'entrar una porteria hi havia, el senyor Antonio, hi havia el senyor Antonio.

I la casa de l'encarregat...?

"Bueno", aquest hi va viure però al cap de molts anys, eh? vivia allà. El fill d'un senyor que treballava allà, es va casar i el van posar allà, que treballava com a director, el senyor aquell, el senyor García. El senyor García va marxar i aquell noi vivia allà, es va casar i vivia allà també.

Jo vaig marxar i ell continuava allà, aquell noi va posar taller al carrer Jocs Florals i també m'hi va fer anar perquè m'hi quedés allà a la fàbrica però no hi vaig anar allà, ja no vaig anar-hi, però em va venir a buscar que si volia plegar d'allà on estava per anar amb ell, amb aquell noi.

34 anys vaig treballar a la fàbrica, eh?

Com 34?

Entre un "puesto" i l'altre.

Ah, 34 anys com a teixidora, però a l'Albert Germans 13.

A l'Albert Germans 13, i llavors vaig anar a l'altre "puesto" al carrer Puig i Valls. No, primer estava al carrer Padilla, del carrer Padilla al carrer Puig i Valls, els mateixos... que van augmentar la feina, i del carrer Puig i Valls... per Riera Blanca... passava Riera Blanca i venia aquí. Ara hi ha pisos allà, ja no hi són aquests tallers, tot allò ho han tirat... Està molt diferent, canvia. I vaig venir aquí al carrer Esquadres...

Ara hi ha una que ha tancat ara fa també un parell d'anys.

Què feien?

Que feien... No era fàbrica, era com una nau que feien... com material d'oficina, cadires, taules, tot això per oficines, i tenien com un gran magatzem i hi havien camions...

I quins espais més recorda de la fàbrica?

L'Albert Germans era gran.

Els vestidors...?

Els vestidors eren fora, i els lavabos també eren fora, per anar als lavabos hi havíem d'agafar la xapa. Hi havien 7 o 8 lavabos, ai!, no hi havia lavabo, eh?, un per fer pipi i prou, però sense wàter, eh?, t'havies d'ajupir, i quan havies d'anar al lavabo hi havia com un pal, hi havia un ferro, hi havia una fusta i quan anaves al lavabo miraves: "La fusta hi és?" L'agafàvem i anàvem a fer pipi, llavors tornàvem i penjàvem la fusta, i quan no hi era és que estava ocupat, si vèiem la fusta, agafàvem el palet i anàvem.

I tenien que avisar per anar, perquè el teler...?

El paràvem.

Clar, perquè cadascú tenia el seu teler.

Tenia el seu teler, es que només n'hi havien d'un, eh? Hi havien de més grans, de més petits... Aquells nous, aquells anglesos no, d'aquests podies portar 4 o 5 perquè eren petitets, i quan es trencava un fil es paraven. Quan va venir aquell enyor amb els catàlegs... jo en tinc un. Sí, el guardo. I quan es casava una nena jo feia la llista de casament, encara guardo la llista de les nenes que es van casar, posàvem una pesseta!

I què feien?

Per “regalo”, es feia una llista en un full i posàvem: “Dolores, 5 pessetes, l’altre una pesseta, l’altra 1,50...” I el que recollíem, 28 pessetes, 30 pessetes li donàvem... Llavors li donàvem a ella el que recollíem i les llistes aquestes jo me les quedava.

Li donàvem els cèntims, i mira, feia il·lusió. A l’Albert Germans això, eh?

A l’Albert Germans al contrari que a Can Cardoner hi havia moltes més dones.

Moltes erem dones.

I d’homes hi havia...?

Hi havia l’encarregat... Hi havia el taller, el taller era fora, hi havia la fàbrica, hi havia el plegat, hi havia les màquines, hi havia telers... Les màquines era una cosa que suportava molt que ???? i era més senzill que els que fèiem nosaltres.

I això ho feien més els homes.

No, no, ho feia l’encarregat, el senyor Antoni que és el porter, el que es cuidava de les màquines era el seu nebot, i als telers teníem en lo de talla un altre xicot que era “xileno”, que li dèiem: “Home talla, vine! Mira, això se m’ha espatllat”. I ell ho arreglava o se’n cuidava de posar aquestes peces quan canviàvem de dibuixos: “No fa senyal aquest teler!” Llavors ell mirava: “Sí, espera’t, para’t, que s’ha trencat això!” Hi havien aquests senyors, i al plegat també n’hi havia l’encarregat.

Hi havia el magatzem, que allà a l’entrar teníem xapa, eh? Quan entràvem havíem d’agafar una xapa i l’havíem de tirar en un “puesto”, així veien el que feia tard, el que no feia tard, i si entraves cinc minuts tard ja no podies entrar, havies d’esperar l’hora d’esmorzar.

Cinc minuts tard!

Ja no podies entrar. Però això si fas “turno”, eh? Si fas “turno”, si no no, si feies tard ja no podies entrar, ja fins a la tarda, havies de procurar ser a temps perquè si no ja tancaven la porta. Quan engegava la fàbrica ja tancaven la porta! I tenies una xapa i la tornaves a penjar i si a la tarda hi anaves havies de tornar a agafar la xapa i llavors ja sabien que havies vingut: “No hi ha xapa, no ha vingut. Mira, és “fulana”, aquesta no ha vingut”. I cobrava una mica “menos” perquè aquelles hores no les havia fet, m’entens?

Hi havien els despatxos aquí, aquí sí hi havien els despatxos, perquè allà també tenien a Barcelona despatxos, però aquí no, aquí a l’Albert Germans era tot aquí.

Hi havia un magatzem i d’aquí enviaven totes les coses a Madrid, enviaven a fora ja, sí, enviaven tot a fora, allà sí que es feia tot allà, a l’Albert Germans, tot. Et puc explicar això d’Albert Germans, ara ja me’n vaig anar a treballar aquí i aquí no n’hi havia aprestadora ni hi havia res... Aquí al carrer Esquadres, d’això no n’hi havia res.

Clar, era més petita.

Més petita. Només teixíem, i ells ho venien, se’n cuidaven de tot.

Albert Germans era més fàbrica.

Allò era fàbrica verdadera, eh? Hi havia plegat, hi havia telers, hi havia les màquines, hi havia el magatzem, tot era allà, els despatxos a dalt. Tot era allà, tot, tot.

I les edats de la gent que treballava i les feines que feien segons l’edat? Hi havia nenes...?

Sí, entraves d’aprenentatge als telers, si era una nena joveneta “pues” mira... Amb 14 o 15 anys i abans ja entraven, més petites i tot! Llavors només escombraven... Jo vaig entrar d’aprenenteta als telers, primer estava al plegat, quan vaig anar al telers va entrar una altra i en van treure d’escombrar. Mira, vaig estar de sort jo, aquella nena va escombrar més temps que jo! Però el dissabte l’havia d’ajudar. Llavors el dissabte plegava mitja hora abans

per netejar els telers, paraven la fàbrica, tota, mitja hora abans o tres quarts, llavors s'havia de fregar les màquines, fregar els ferros, fregar-ho tot perquè el dilluns a l'engegar tot net.

I això cada...

Cada setmana.

Cada setmana, i ho netejaven amb aigua i...

No, no, no, no, amb benzina, amb oli, segons el que hi havia, per la pols. No, no, no fregàvem res.

Era més la pols, no?

Sí, i grassa, a lo millor tiren grassa, llavors també l'has de netejar. Això cada dissabte, eh? Cada dissabte al migdia havíem de fer això, i quan va venir Franco i tot això llavors fèiem vuit dies de festa, que abans no teníem "tantes vacances", vam començar a fer festa quan hi va haver-hi Franco. Fèiem vuit dies de vacances.

A l'any?

A l'any.

I abans no tenien...? Els diumenges...

Els dissabtes i el dia que hi havia festa. Va canviar molt: "Que Franco ens dóna festa!", m'entens?

"Bueno", això era una bona basa.

"¡Hombre!" Sí, sí, mira, ?????

I de les condicions de...?

Guanyava cinc "duros" jo, 25 pessetes quan vaig entrar a treballar.

25 pessetes, per vuit hores.

Vuit hores, 25 pessetes.

I després va anar guanyant més?

Sí, després vaig guanyar més. Mira, quan vaig anar a Can Cardoner vaig guanyar 125. Llavors ja era bastant! I el meu home guanyava 100, jo guanyava més que ell... Teníem la casa i no pagava ni telèfon, ni pagava llum, ni pagava aigua, no pagava res, tot el que guanyàvem era net, m'entens? I amb això vivíem, anava a la plaça, anava a comprar i viure.

Hi havia accidents a l'Albert Germans?

No, una vegada em van haver de treure una ungla perquè... No, però allò accidents de morir-te no, aquí no.

No, de la feina...

De la feina, que t'ha caigut un pes al peu o... Una vegada em vaig enganxar un dit i em van haver de treure l'ungla a Cal Gajo, anàvem a Cal Gajo, llavors hi havia la clínica aquesta.

Que estava aquí al...

Aquí on hi ha això d'ulleres, on hi ha l'ambulatori, que hi ha la residència de gent gran... No havies vist aquella torre? Pensava que vivies aquí a l'Hospitalet...

No, jo a aquesta part he vingut més tard.

Més tard, tu vivies a Santa Eulàlia, oi?

A Collblanc.

A Collblanc tu vivies. Jo anava a comprar a Collblanc. Ara deu er maco igual, es que ara ja no puc agafar l'autobús ni res per les cames.

Home, penso que el trobaria molt canviat, perquè al mercat de Collblanc de fet ara han fet un... Han posat uns bancs i...

A la plaça?

A la plaça, sí...

I això que deia... Va arribar a ser encarregada.

Sí, però a l'Albert Germans no, eh?

Ah, a l'Albert Germans no, va ser a l'altra.

Sí, perquè a l'Albert Germans em volien venir a buscar quan va treballar la Lola, que la Lola ho havia dit per encarregada, la Lola Cuyàs, es deia Lola Cuyàs, ella era l'encarregada, i quan ella va retirar-se jo ja treballava aquí i van dir: "Lola, i si vinguéssim a buscar a la Oller, a la Conxita?" I va dir: "No, perquè no us vindrà, us dirà que no perquè ella on està està molt bé mirada i no voldrà deixar-ho". Ja no em van venir a dir però va dir-m'ho la mateixa Lola un dia que la vaig anar a veure: "Mira, volien venir a buscar-te, Conxita". No hi hagués anat, jo estava bé aquí. Aquí sí que plegàvem... Ah, llavors aquí a l'Albert Germans vaig treballar de nit.

Ah, de nit també?

Sí, quan tenien molta feina, però era jo l'encarregada de nit, eh? De nit era jo la que tenia la clau, tenia la clau de la fàbrica a demés, obria jo també. No, a l'Albert Germans no, mentida, era al carrer aquest...

A Esquadres.

Sí, allà hi havia porter, aquí no, a Esquadres. Jo tenia la clau de la fàbrica, procurava no fer tard mai perquè les noies esperaven al carrer. No, no, no érem gaire de fer festes, eh? Si un dia no anava a treballar era per "algo" molt... fins malalta anava a treballar! Era treballadora! No n'hi ha de gent ara ja així! (Riu...) "Bueno", sí que n'hi ha, a tot arreu hi ha de tot a la vinya del Senyor, però a mi m'agradava molt.

Amb els homes quina relació tenien? Quin tracte teníeu?

Cobraven també cada setmana, igualment, cada setmana cobrava tothom. Jo quan es treballava de nit anava també de nit i plegava mitja hora per sopar, no sé a quina hora, potser a les dotze o la una, plegàvem, fèiem mitja hora i tornàvem a treballar.

De nit, fins quina hora?

Entràvem a les dos fins a les sis.

Sis del matí.

Sí, llavors a les sis entraven les altres, i nosaltres a la nit paràvem mitja hora.

I això ho va fer molt de temps?

Quan teníem molta feina. A vegades vaig estar un any, eh?, treballant de nit. A mi també m'agradava treballar de nit, arribava a les sis a casa, llavors estava un parell d'hores dormint, llavors fins la nit no havia de tornar. Llavors podia anar a comprar, fer el dinar, i a la tarda anava a dormir un "rato" i tornava a treballar. I anava i pujava més, i guanyava més. I allà a ???? també vaig treballar-hi de nit, allà també, inclús "hasta" en vacances, diumenges, he anat a treballar "hasta" diumenges jo, eh?

Per guanyar més?

Per guanyar més, sí. Perquè va fer la comunió el meu nen i vaig poder-li fer ben maco i fer un bon menjar i... ???? , el meu marit estava a casa, a la porteria, ja es cuidava de la nena, sempre hi havia algú a casa, i em feia el dinar i mentres jo estava treballant. Ens apanyàvem bé.

I la relació amb les companyes de la fàbrica?

Bé, bé, molt bé, molt, encara ens veiem ???? Quan estava a l'Albert vaig tenir més carinyo amb la Rosa que no pas amb una altra, perquè estava més amb ella, hi havien noies que tenien més... Ja volien ser més que tu i ja era una altra mena de treball. La germanor que tenia a Ca l'Albert Germans... Encara sóc amiga de moltes, aquesta nena que et dic, la Roser, la vaig ensenyar això i sempre diu: "Vostè ???? més que jo", sempre diu la Roser. Jo ni me'n recordava d'això i ella és clar, es fixava més, m'entens? Sí, va estar molt bé. I aquest, el que va ser "jefe" d'aquí jo l'havia ensenyat a teixir com aquell que diu, a aquell noi. En una ocasió va anar a Barcelona a veure a una gent que tenien uns telers i no els feien servir i llavors em van venir a buscar i me'n vaig anar allà. Vaig guanyar més, també em van donar més que aquí a Ca l'Albert i vaig anar allà. Però vaig plorar molt, eh? Vaig arribar a casa: "Què, ja has plegat?" "Sí", i em vaig posar a plorar.

Li feia molta pena.

Oh, quina pena em feia! Perquè estava tan bé!

I aquí també li donaven una ajuda pels fills?

Sí, l'ajuda era per sempre fins que la van treure, era molt "poco", però ja es va treure això. Però quan ja l'Enric... que a casa l'Enric ja va cobrar ell, ja va cobrar ell i jo no. Llavors què va passar? Que cobrava la meitat l'home i l'altra meitat la dona, no sé, "algo" així. Llavors quan et casaves també et donaven sis mil pessetes, però jo no ho vaig poder replegar, encara no ho feien, quan donaven això ja m'havia casat. I quan vaig tenir la nena també donaven "algo" i jo ja havia plegat.

I algun regal li van fer...?

No, ni pel casament ni res, a l'Albert Germans mai em van regalar res.

I la relació amb la resta de companyes de la feina era... s'ajudaven? Quan alguna feia alguna cosa malament com recorda...?

No, jo sempre vaig estar bé amb totes, no vaig tenir cap problema, no, no, érem amigues totes i ens aveníem. Si algú va tenir algun problema... jo no, no vaig tenir mai cap.

I van fer alguna mena de protesta, de vaga?

Sí, alguna, sí, una vegada vaig anar a Can Cardoner, que van plegar, la van tancar... jo vaig anar, jo tenia feina! Jo anava a treballar, m'anava i para. I a l'arribar jo: "Mira, ja arribat a la porteria! A plegar!" I a l'arribar jo va er quan van plegar els altres.

I no se'n recorda de què era el que demanàvem o quina protesta feien?

No, gens, ni una mica, ni una mica. Allà a Cardoner també treballava aquest d'aquí que hi ha la policia, al Repartidor, sap que hi ha la policia? "Pues" abans hi havia un doctor que li deien el doctor Isern i el doctor Isern també treballava a casa, a Can Cardoner, al despatx, un fill d'ell que era... no sé, també un senyor de categoria. I també a l'hora de plegar ens va fer plegar, va sortir que sí, que plegàvem ????

I abans d'això?

No... No me'n recordo de res d'això.

Llavors a l'Albert Germans va treballar fins quin any?

13 anys, vaig entrar al 47...

Cap als 60, no? Li anava a preguntar el canvi amb la democràcia, si va notar algun canvi a la fàbrica.

No.

Com va afectar el canvi, però clar, ja no estava...

No, ja no estava allà. Me'n recordo que quan treballava al carrer Puig i Valls va haver-hi "huelgas", també me'n recordo, que tenia el meu home a l'hospital, hi havia d'anar-hi i havia "huelga" de tramvies i me'n recordo que dic: "He d'anar a Martorell, com ho faré?" I un dels "jefes" em va portar amb la Vespa, i jo amb la Vespa allà a parlar amb el metge! Sí, sí, bones persones, eh?, que em coneixien d'haver treballat junts a Collblanc, treballaven també amb mi i em tenien molta admiració i m'estimaven molt. Sí, he estat molt ben mirada a tot arreu, gràcies a Déu, fins avui sempre he estat bé amb tothom.

I de moments així de lleure amb les companyes de la feina, feien alguna excursió...?

Sí, fèiem el dia 2 d'agost, era el patró de les sedes. I anàvem a... amb els meus nens ens anàvem a la Barceloneta, al matí, anàvem a la Barceloneta, ens banyàvem, allà tot el dia.

Totes les dones amb els seus fills.

Sí, no, només era jo que tenia, encara eren joves. Deien: "Vinga senyora Conxita!" I hi anava, perquè així l'Enric quedava lliure, el meu home, i anava amb els nens. Tinc fotos que estem a la platja.

Sí, ja ho he vit, a la Barceloneta.

Sí, amb tot de canalla, amb aquestes nenes! I vem anar-hi molts anys. Una vegada vem anar a Castelldefels... La festa era el dia 2 d'agost, aquell dia fèiem festa.

I sempre anaven a la platja.

Sí, a la Barceloneta. A la Barceloneta o a Castelldefels, sempre anàvem... allà on podíem. Agafàvem el tramvia i anàvem totes cap a la Barceloneta, i anàvem a menjar a un "puesto", a un "merendero" que es deia "La Gaviota", i sempre anàvem a "La Gaviota", sí, sí. Sí que era bonic allò. Això era la festa que teníem, el patró de la seda, ara no sé si es fa això ja. Oi que no es fan els patrons?

No ho sé.

Abans hi havia el patrons de la seda...

Algun a lo millor sí que es fan...

Ja m'he perdut, com ja no tinc cap patró, que el tinc tot l'any el patró, tot l'any el patró!

I de les relacions amb el barri de la fàbrica, que estava allà al carrer Rodés, amb la gent que vivia i tal?

No, això amb el local del costat sí que hi havien uns senyors que teníem, aquelles noies: "Ah, hola", com es veien... però cada qual anava al seu "puesto". Jo, al "menos" jo... la joventut poder sí es quedaven però jo anava sempre a comprar... tenia obligació, m'entens? Però no, amb les noies... Jo tinc fotos que estic amb les nenes d'allà la fàbrica i tot. Tinc fotos al album que estic amb una colla de nenes, totes eren bones nenes.

I les dones que treballaven eren totes de Hospitalet o hi havia dones que venien d'altres llocs?

Quan jo treballava allà a Sants, a Puig i Valls venien de la Riera Blanca, de la Torrassa i de l'Hospitalet, agafaven sempre alguna de per allà.

I a l'Albert Germans?

Venien unes d'aquí dalt del Poble Sec, però de fora no, de Sant Josep, d'aquí del barri. Del Poble Sec també venien, passaven pel pont, aquell que hi havien uns refugis de la guerra, van haver-hi refugis i passaven per allà pels refugis, baixaven el pont aquest que hi havia quatre casetes. Encara existeixen aquelles casetes, allò s'ha fet gran però encara hi ha casetes d'aquells anys que vivien aquelles nenes que jo coneixia. Una viu a la Rambla avui, ja és gran, va amb el seu marit sempre, "llavorens" la Maria Prats, que els seus pares venien d'obra, venien coses d'obra i clar, es van fer tantes cases aquí dalt! Si no hi havia res a la Florida, no hi havia res! Tot això d'aquí dalt.

Horts i camps.

Horts i camps, tot eren d'això, garrofers i vinyes, tot, tot, tot, tot, eh? Com canvia tot, eh? (Miren fotos...)

I el carrer Rodés... el carrer estava, clar, sense pavimentar...

Sí, sí...

I la casa que diu vostè que era la masia que era del seu... Això quan va desaparèixer?

Ho tenien llogat.

Quan va desaparèixer?

Aquella foto era de l'any 56... va desaparèixer... M'hauria d'en recordar, eh? Perquè allà vivia la sogra, que va marxar d'allà... L'Elvira es va morir l'any... l'any 61 es va morir l'Elvira... "Pues" mira, es va morir al cap de tres anys d'haver marxat d'allà, es va morir a l'any 61 doncs, no, al 65 es va morir, i ella va viure... Van passar tres anys que la van tirar a terra. Quants anys devia tenir? Hi feia tres anys que havia marxat.

63.

A l'any 63... a l'any 60 i "pico" van tirar aquella masia a terra. Van fer aquella casa tan maca que hi havia els... els amos d'allò, estava de lloguer la meva sogra. Vivien cap allà Can Tunis aquests senyors.

I a més a més d'això del carrer Rodés, d'aquesta masia i quatre cases...

Hi havia l'Albert Germans, llavors hi havia el Mercuri... Hi havia pisos i allà hi havia la sala de ball. I feien boxeo allà.

Al carrer Rodès?

Sí, sí, hi havia pisos, i allà havien fet ball, al Mercuri. Hi havia el Mercuri, hi havia boxeo, hi havia un col·legi... Una vegada, acabada la guerra a aquell local vaig anar-hi jo amb les noies que eren d'Acció Catòlica i ens venien a buscar a les nenes per anar a fer doctrina i ens venien a buscar. Me'n recordo d'això, la canalla casa per casa, eh?, cap a la Mercuri... Sí, hi havia la sala de ball, i col·legi, just davant d'aquests pisos...

I a continuació d'aquest mateix carrer, que era el carrer Esquadres, oi?, aquell carrer.

El Rodés, sí, es juntava amb Esquadres...

Sí, allà on hi havia el Mercuri, una miqueta més avall, que hi ha allà, pisos? Dins del mateix carrer, que hi havia aquella riera, doncs allà hi havia una fàbrica, hi havia una fàbrica que feien blondes, que treballava una cunyada meva.

Ah, i que també va treballar la seva neboda, perquè m'ho va comentar em penso.

La meva neboda treballava amb mi, allà hi treballava una neboda meva que vivia a aquesta casa de pagès, i era l'encarregada allà. Llavors al davant, a l'altre cantó hi havia pisos i tot, que aquí tenia un el meu sogre, que també tocava a la riera, que hi havia pisos. També n'hi havia cases, eh? amb hort. Que me'n recordo que vaig anar a casa els meu sogres un dia a dinar i allà fent l'hort, que donaves la volta i hi havia un hort, darrera de la fàbrica. Allà no hi havia res, l'hort d'ells. I aquí van fer pisos també.
I al carrer ???? , una vegada va ploure!

Passava una riera, no?, al carrer Rodés em sembla que hi havia...

Per allà passava un canal, sí, el canal de l'Infanta que diuen. Ara està tapat allò, però cabies al canal, eh? Saps allà on hi ha el "quiosco"? A la carretera, allà on hi ha el "quiosco"... Doncs li dèiem el "quiosco del almanaque", doncs allà hi havia un pontet que anaves a la piscina, que venien vi... Doncs allà hi havia un pontet que travessaves, me'n recordo que per Nadal la mama em feia anar a comprar a la piscina, li dèiem la piscina, i m'agradava anar-hi i passar aquell pontet... Em feia il·lusió, emblava que anàvem al fi del món.

Perquè a la cantonada aquesta del carrer Rodés que és la catedral...

Era una vaqueria... que ara és un bar.

Ara és un bar de copes.

Hi havia la vaqueria allà, sí. És molt bonica, tenien una filla sola, i eren parents d'aquests que ara viuen aquí a la casa aquesta que hi vivia la sogra, estan allà.

I Conxita, de l'Albert Germans, el procés, que ja sé que vostè ja no ho va viure en directe perquè ja estava a altra fàbrica, però quan va tancar coneix algú que estava allà?

Si ara fa poc que han tancat! Fa poc que han tancat!... No em vaig enterar, però ara m'han dit que ha tancat, no sé. M'han dit que ho tiraran a terra allò, perquè després de... Hi havia un barri, oi? Oi que encara hi ha un barri? A la fàbrica hi ha un barri, oi?... Entrava la gent per allà!

Sí, una porta.

I la porteria dels porters també, doncs a continuació hi havia jardí, que tocava a la carretera que ara hi ha pisos em sembla també, al mateix carrer. Eh que davant d'aquella casa que vivíem nosaltres hi ha pisos?

Sí, sí.

Doncs allò era de l'Albert Germans també, eh? Llavors van posar en venda el jardí per fer més calés o no sé, en deuriem donar molt, perquè allò s'ho ha quedat la Caixa. Allò era el jardí de ca l'Albert Germans, quan jo hi treballava allò era un jardí, que era maco, era preciós, que hi havia un jardiner...

Hi havia jardiner i tot?

Hi havia jardiner, sí, sí, tenien un jardí preciós. Al meu marit quan li van tallar la cama... Ell era encofrador, treballava pel senyor ???? , que encara vivíem a Cal Cardoner, que hi havia la casa aquesta encara, i jo vaig anar... Feia d'encofrador ???? , era una torre molt maca i el meu marit treballava allà... I es va posar malalt de la cama, ja feia temps que li feia mal la cama i un dia no va anar a treballar i van dir: "Com és que no ha vingut l'Enric avui a treballar al senyor Monjo?" Diu: "Es que està malalt, que està malalt d'una cama". Doncs van fer anar al metge a visitar-ho a casa seva, aquell senyor. L'estimava molt el meu home, eh? I al meu marit li van haver de tallar la cama, i ell ja ho sabia que li havien de tallar, el metge li va dir que tenia un mal, tenia mala circulació que li gangrenava la cama, que li havien de tallar la cama, i el senyor Monjo va dir que mentres estigués ell malalt que ell em

passaria la setmanada, i mentres va tenir uns paletes allà treballant i cada setmana em pagava, i feien allà la torre. Un dia va dir: "Mira, perquè no hakis de venir aquí a Hospitalet tinc uns... els hi donaré a ells i no hauràs de venir cada setmana a cobrar, i resulta que era Ca l'Albert Germans que hi treballava. Diu: "És la fàbrica Albert Germans. Dic: "Jo hi treballo", més bé que més bé. I un dia em ve l'encarregat i diu: "Conxita, m'ha dit el "jefe" que pugi al despatx, dic: "Què he fet? Ai, Déu meu, què he fet que em criden al despatx?" No el coneixia a aquell home jo, i em va donar aquells cèntims per part d'ell, i li vaig explicar lo que em va dir aquest senyor.

No, a tot arreu vaig estar molt bé jo. Aquest senyor també em va dir, al temps que va sortir la penicil·lina... i aquest senyor va anar un dia al Clínic a donar-li la penicil·lina personalment a l'Enric. Ell va pagar la penicil·lina, i quan el van tallar la cama el va venir a veure i va dir que ja ho sabia que li tallarien però no ens ho va dir a nosaltres. Va estar un any i mig, i no sabíem res fins que li van tallar, sí, sí. I clar, no podia treballar de paleta i **????** , ens va donar els cèntims, però va ser molt bona persona, eh? Va treballar-hi un any **????** pagava el "seguro" i l'Estat li pagava a ell, perquè tingués la setmanada com tots. No, no, vam tenir...

Eren bones persones, no?